

Studying the impact of social capital on good governance and stability of rural communities, by the mediating role of cultural capital (Case Study: Godin vill, Kangavar County)

Mohammad Najjarzadeh*, Zabihullah Torabi, Ahmad Malekan

Assistant prof, tourism faculty, Semnan University, Iran

Ph.D. Candidate, Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran

Ph.D. Candidate, Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran

Abstract

Economic, social and political development in the local, regional, national and international scale; also, the consequences of rural underdevelopment, such as widespread poverty, high inequality, rapid population growth, unemployment, migration, etc., have led to focusing on rural development, and even placing its priority over urban development. So, rural development is a multidimensional process, ensuring the permanent improvement of life ('s quality) in rural society. Thus, considering the cultural and social capital, as the capital leading to resources' stability and economic benefits, also, the good governance -promoting interaction between people and the state- becomes more and more necessary. The aim of this research is to investigate the effect of social capital on good governance and stability of rural communities, by the mediating role of cultural capital in the Godin vill. Using Cochran's formula, our statistical society is calculated 240, and using multistage cluster sampling method, the required data was gathered through distributing questionnaires among villagers. The proposed model was evaluated through Structural Equations Modeling (SEM) and AMOS18 software. The hierarchical regression method in SPSS software was used to investigate the mediator's effects between good rural governance and stability. Findings of the research indicate that the proposed model is relatively suitable. They also indicate that the indirect effects of social capital on social-economic stability -by the mediating role of good rural governance- are significant. Hierarchical regression also showed that cultural capital mediates the relationship between a good rural governance and socio-cultural stability.

Key words: Cultural Capital, Social Capital, Good Governance, Economic-Social Sustainability, Godin vill.

فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال هفتم، شماره سوم، (پیاپی ۲۶)، پاییز ۱۳۹۶
تاریخ وصول: ۹۶/۰۲/۱۶ تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۹/۲۲
صص: ۴۰-۲۵

بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر حکمروایی خوب و پایداری جوامع روستایی با نقش تعدیل‌گری سرمایه فرهنگی؛ مورد مطالعه: دهستان گودین شهرستان کنگاور

محمد نجارزاده^{۱*}، ذبیح‌الله ترابی^۲، احمد ملکان^۳

۱- استادیار دانشکده گردشگری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۳- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی چون: فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و ...، توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری را در پی داشت؛ از این رو توسعه روستایی، فرآیندی چندبعدی و متضمن بهبود پیوسته زندگی و کیفیت آن در جامعه روستایی است؛ در این راستا توجه به سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی به منزله سرمایه‌هایی که موجب پایداری منابع و منافع اقتصادی می‌شود و همچنین حکمروایی خوب با ارتقای تعامل بین مردم و دولت ضرورت می‌یابد. پژوهش حاضر درصدد بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر حکمروایی خوب و پایداری جوامع روستایی با نقش میانجیگری سرمایه فرهنگی است. بدین منظور دهستان گودین کنگاور به منزله نمونه پژوهش برگزیده شد. حجم جامعه آماری این پژوهش با بهره‌گیری از فرمول کوکران، ۲۴۰ نفر محاسبه و داده‌های مورد نیاز با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و پرسش‌نامه از روستاییان دهستان گودین گردآوری شد. در ادامه الگوی پیشنهادی با الگویابی معادلات ساختاری (SEM) و نرم‌افزار AMOS ویراست ۱۸ ارزیابی شد. همچنین برای بررسی آثار تعدیل‌گر میان حکمروایی خوب روستایی با پایداری، روش رگرسیون سلسله‌مراتبی با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS به کار رفت. یافته‌های پژوهش بیان‌کننده برآزش نسبتاً مناسب الگوی پیشنهادی، همچنین معناداربودن آثار غیرمستقیم سرمایه اجتماعی با پایداری اقتصادی اجتماعی و در نظر گرفتن نقش میانجیگری حکمروایی خوب روستایی است. افزون بر این، نتایج به‌دست‌آمده از رگرسیون سلسله‌مراتبی نشان داد سرمایه فرهنگی، رابطه میان حکمروایی خوب روستایی و پایداری اجتماعی - فرهنگی را تعدیل می‌کند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه فرهنگی، سرمایه اجتماعی، حکمروایی خوب، پایداری اقتصادی و اجتماعی، دهستان گودین

مقدمه

سرمایه اجتماعی، یکی از شروط لازم برای پیشرفت و توسعه همه‌جانبه جامعه، گسترش انسجام اجتماعی، بسط مشارکت اجتماعی و اعتماد متقابل فرد - جامعه - دولت است (افراخته و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۸)؛ علاوه بر این، سرمایه اجتماعی، وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که با آسان کردن اقدامات هماهنگ، کارآیی جامعه را بهبود می‌بخشد (Ellison & All, 2011: 774)؛ به این ترتیب، سرمایه اجتماعی، معیاری برای سنجش قدرت اجتماعی و تعامل فعالانه بدنه جامعه مدنی با دو بخش دولتی و خصوصی است (Gutiérrez, & All, 2011: 780) و بر این اساس از زمینه‌ها و شرایط لازم برای حکمروایی خوب (روستایی) تلقی می‌شود.

سرمایه اجتماعی همزمان در جامعه دو نقش کلیدی دارد: نخست اینکه واحدها و بازیگران منفرد اجتماعی را در تعامل با یکدیگر قرار می‌دهد؛ یعنی آنان را از حالت انفرادی خارج می‌کند و به هم پیوند می‌دهد. دوم اینکه تعامل و همکاری این افراد را آسان، سریع و کم‌هزینه می‌سازد (نجفی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۷). این نقش سرمایه اجتماعی باعث شکل‌گیری جامعه‌ای پویا، خلاق، پیگیر، مسئول، مطالبه‌گر و مشارکت‌جو می‌شود و همین عوامل از یک سو به استفاده بهینه، مطلوب تر و در مسیر پایداری و از سوی دیگر به توفیق چشمگیر در اجرای برنامه‌های مختلف اجتماعی و اقتصادی در جامعه محلی و حکمروایی مطلوب می‌انجامد (زنگنه و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۲).

از آنجا که یکی از رویکردهای حکمروایی، نظریه سیستم‌هاست - که در آن ویژگی‌های حکمروایی خوب در قالب سیستمی از داده (درون داد)، فرآیند، خروجی (ستانده)، پیامد و اثر است (عظیمی آملی، ۱۳۹۰: ۷۲) - به منظور دستیابی به سطحی پایدار از توسعه اقتصادی و اجتماعی، بیش از هر عامل دیگری به سرمایه اجتماعی، فرهنگی و فکری نیاز است.

نقش و جایگاه روستاها در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در مقیاس‌های محلی، منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی و پیامدهای توسعه نیافتگی مناطق روستایی، همچون: فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و ...، موجب توجه به توسعه روستایی و حتی تقدم آن بر توسعه شهری شد (ازکیا، ۱۳۸۷: ۳۳)؛ از این رو توسعه روستایی، فرآیندی چندبعدی و متضمن بهبود پیوسته زندگی و کیفیت آن در جامعه روستایی است. بر این اساس، همراه با افزایش درآمد روستاییان، به آموزش بهتر، کیفیت مناسب بهداشت، درمان و تغذیه، کاهش فقر، محیط زیست حفاظت شده و تساوی هرچه بیشتر فرصت‌ها برای تحقق عدالت اجتماعی، اقتصادی و مکانی در محیط روستایی نیاز است (عظیمی آملی، ۱۳۹۰: ۲).

از دهه ۱۹۸۰، به دلیل بحران‌های شدید زیست‌محیطی (هاشمی، ۱۳۸۹: ۱۷۲) به پارادایم توسعه پایدار با چشم‌اندازی بلندمدت در بهره‌برداری از منابع در مجامع جهانی توجه شد (fitri amir & et all, 2015: 118) که مبتنی بر فلسفه عدالت بین نسلی در بهره‌گیری از محیط و فرآیندی است که نیازهای حال حاضر را بدون به‌خطر انداختن توانایی نسل آینده برای تأمین آن‌ها برطرف می‌کند (Adriana ilutiu & et all, 2014: 403)؛ به بیان

دیگر، یعنی ما محیط را از نسل‌های آینده به عاریت گرفته‌ایم (فراهانی راد، ۱۳۸۹: ۴۴) و باید همان ظرفیت محیط موجود را با لحاظ کردن در برنامه‌ریزی‌های توسعه، پیدا کردن منابع مصرف پایدار و جایگزینی منابع با الگوها و منابع منطقی به آیندگان تحویل دهیم (Sirbu & et all, 2014: 417)؛ این امر، مهم‌ترین و مؤثرترین ابزار اقتصادی برای رسیدن به حد مطلوبی از رشد اقتصادی و حرکت به سوی اقتصادی مولد و مورد اعتماد است (عامری سیاهویی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۰).

نکته جالب توجه اینکه در ادبیات توسعه پایدار که عمدتاً از جنبش زیست محیطی ریشه گرفته، به جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی پایداری کمتر توجه شده است و به منزله ابزاری کمک کننده برای رسیدن به توسعه پایدار در نظر گرفته می‌شوند؛ در حالی که پایداری حاصل نمی‌شود، مگر آنکه در ابعاد اجتماعی و اقتصادی نیز به سطحی پایه و پذیرفته از پایداری رسیده باشیم (mckenzi, 2004: 6)، به بیان دیگر، هرگاه در روند توسعه و تکامل سازمان فضایی سکونتگاه‌ها وقفه‌ای ایجاد شود، در نظام و عملکرد سازمان فضایی، نابسامانی به وجود می‌آید که منجر به ناپایداری سکونتگاه‌های روستایی می‌شود (شایان و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۰۲). بر این اساس توسعه پایدار، توازن میان مسائل زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی است همراه با پیوستگی ارگانیکی؛ به بیان دیگر، نقصان در یک بعد، به گونه‌ای طبیعی و نهادمند مانع سامان یافتن ابعاد دیگر می‌شود (امیدی، ۱۳۹۲: ۱۱۵) و تحقق آن در گرو حفظ و ارتقاء کمیت و کیفیت برخورد با منابع، مهارت‌ها و جامعه (علی الحسابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵۶)، همراه با کل‌نگری است که بنای بنیانی جدید برای روابط انسانی و تداوم حیات بشری به شمار می‌آید (فرجی‌راد و سید نصیری، ۱۳۸۹: ۳۳).

در این راستا، امروزه برنامه‌ریزان بر این باورند حکمروایی خوب برای دستیابی به توسعه انسانی پایدار ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در واقع حکمروایی خوب روستایی، شیوه‌ای مدیریتی است که اگر براساس اصول علمی و اعتماد متقابل تدوین و اجرا شود، اهرمی مناسب برای تضمین پایداری منابع و معیشت جوامع محلی، ساماندهی جوامع، اقتصاد، محیط‌های روستایی و توزیع قدرت در نواحی روستایی خواهد بود (Anders, 2005: 40).

ظرفیت‌سازی برای حکمروایی درست و مطلوب، ابزار اولیه برای ریشه‌کن کردن فقر، برخورداری عادلانه و برابر شهروندان از مواهب زندگی و مشارکت آنان در تمام امور تصمیم‌گیری و اجراست. این امر چرخش از رویکردهای سخت‌افزاری را به رویکردهای نرم‌افزاری در برنامه‌ریزی و مدیریت نشان می‌دهد. در دیدگاه‌های سنتی توسعه و مدیریت، سرمایه اقتصادی، فیزیکی و نیروی انسانی، مهم‌ترین نقش را ایفا می‌کردند؛ اما در عصر حاضر، سرمایه اجتماعی و فرهنگی اهمیت دوچندانی یافته‌اند (کماسی و حسینی، ۱۳۹۳: ۱۳۶).

با توجه به مطالب گفته شده، این پژوهش به دنبال بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر حکمروایی خوب و پایداری جوامع روستایی با نقش تعدیل‌گر سرمایه فرهنگی است. در این الگو، متغیر سرمایه اجتماعی به منزله پیش‌آیند و متغیر پایداری (اجتماعی - اقتصادی) به منزله پیامدهای حکمروایی خوب در نظر گرفته شده‌اند. همچنین در این الگو فرض بر این است که ویژگی سرمایه فرهنگی، نقش تعدیل‌گری را در رابطه میان حکمروایی خوب روستایی با پایداری اقتصادی - اجتماعی ایفا می‌کند.

مبانی نظری پژوهش

به طور کلی ما عنوان سرمایه را برای هر موجودیتی (جالب توجه یا اطلاعاتی) که هر نوع مزیتی را برای دارندگان خود فراهم کند، اعم از: سرمایه‌های طبیعی، مالی، بیولوژیک (مانند حالت سلامت فردی)، سرمایه فرهنگی و اجتماعی به کار می‌بریم (Dinga, 2013: 247). در سه دهه گذشته، اندیشمندان به سرمایه اجتماعی به منزله یکی از جذاب‌ترین منابع سرمایه توجه کرده‌اند (Paunescu & Raluca Badea, 2014: 563)؛ شامل مجموعه‌ای از منابع بالقوه و بالفعل موجود در ساختار روابط اجتماعی میان کنشگران (Di Vincenz & Mascia, 2012: 8) یا شبکه‌ای از روابط که موجب ایجاد ارزش برای کنشگران درون شبکه‌ها با دسترسی به منابع موجود در شبکه‌های روابط فردی و اجتماعی می‌شود.

سرمایه اجتماعی، مفهومی پیچیده متشکل از ابعاد چندگانه است که به نتایج آثار مختلف درون شبکه اشاره دارد (3: Castro & et all, 2014) و شامل هنجارهای اجتماعی و ارزش‌ها در روابط متقابل موجود میان فرد و جامعه می‌شود که با عضویت در شبکه‌های بین فردی (اعم از رسمی و غیررسمی) و مناسبات اجتماعی و سپس تبدیل آن به اشکال دیگر سرمایه برای بهبود و حفظ جایگاه خود در جامعه نمود پیدا می‌کند (Prayitno & et all, 2014: 454)؛ بنابراین سرمایه اجتماعی، دارایی نهفته در روابط روزمره میان افراد جامعه: همسایگان، همکاران، دوستان و... است که پیامدهای مثبتی را به ارمغان می‌آورد؛ از جمله: رفاه خانواده، تقویت همسایگی، افزایش کیفیت زندگی و در سطوح بالاتر نیز پیامدهایی از قبیل کارآمدی اقتصادی و پویایی جامعه (Hamdan & et all, 2014: 170).

امروزه مسائل روستایی از جمله: کاهش جمعیت، فقر روستاییان، نبود زمینه‌های اشتغال در روستا، ضعف و کمبود امکانات و خدمات در روستاها و مهاجرت سیل‌آسا و بی‌رویه روستاییان به سوی شهرها برای یافتن کار و زندگی بهتر، توجه برنامه‌ریزان را به خود جلب کرده است. بنابراین برنامه‌ریزی روستایی به منزله یک مکانیسم بر اثر رشد نگرانی‌های جهانی درباره تداوم مسائلی مانند کمبود منابع طبیعی، تخریب محیط زیست، تعادل نابرابر سهام اجتماعی و رقابت‌های شدید جهانی (Hami & et all, 2015: 191)، برای پایداری روستا و جلوگیری از انهدام منابع طبیعی تجدیدپذیر و تجدیدنپذیر بسیار ضرورت پیدا می‌کند (عامری سیاهویی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶۰). با توجه به چالش‌ها و تنگناهای گریبانگیر کشورهای در حال توسعه، توجه به پایداری اجتماعی و اقتصادی روستاها در این جوامع ضرورت بیشتری می‌یابد؛ به دلیل اینکه سهم چشمگیری از ناپایداری‌های روستایی به ناپایداری‌های اجتماعی و اقتصادی بازمی‌گردد که گذشته از افزودن بر وخامت وضعیت اشتغال، درآمد، دسترسی به خدمات و نظایر آن، بر پایداری محیطی نیز تأثیر منفی می‌گذارد (توکلی، ۱۳۹۳: ۷۲). در این راستا امروزه موضوع پایداری، سرلوحه تمامی فعالیت‌ها و برنامه‌های توسعه، از جمله توسعه روستایی است (نوری‌پور و شاه‌ولی، ۱۳۹۰: ۶۴).

فلسفه پایداری در گزارش‌های کمیسیون برانتلند با عنوان «آینده مشترک ما» درباره محیط زیست و توسعه به طور جدی تری مطرح شد. کمیسیون برانتلند پایداری را برآوردن نیازهای امروز مردم بدون به خطر انداختن نیازهای نسل آینده تعریف می‌کند (Hami & et all, 2014: 100). بنا بر گزارش سازمان ملل متحد انسان توانایی ایجاد و کاهش توسعه را دارد؛ بنابراین توسعه پایدار با برنامه‌ریزی تحقق می‌یابد (Harun & et all, 2014: 607). بر همین

اساس، پایداری شامل اصولی از جمله: پایداری زیست‌محیطی، توسعه با حفظ فرآیندهای محیطی، زیستی و منابع ذی‌ربط سازگار است.

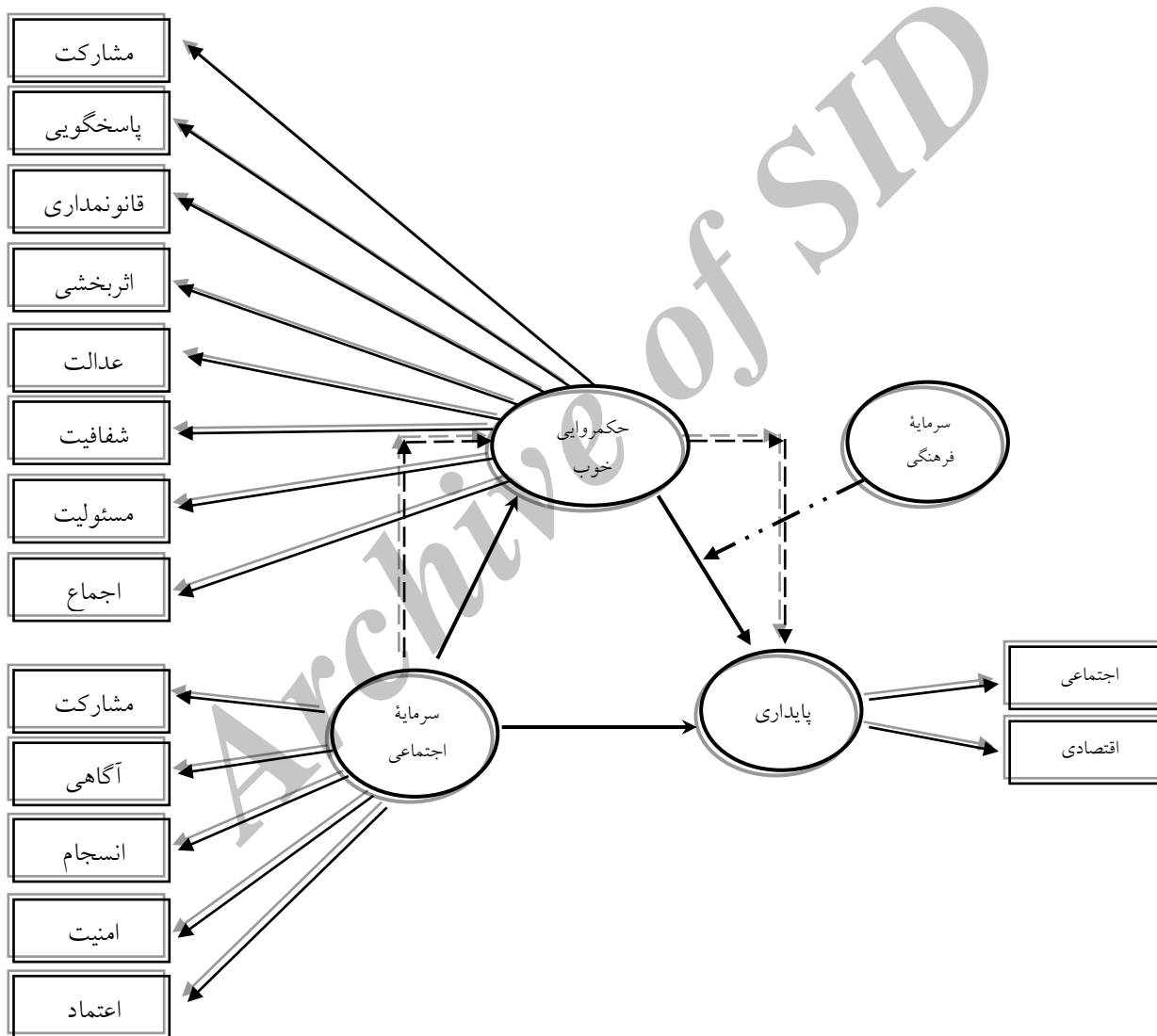
پایداری اجتماعی، مفهومی مجزا و نسبتاً جدید درباره نظریه توسعه پایدار است که در طول دهه گذشته به منزله حوزه خط‌مشی و عمل ظهور کرده است و مجموعه وسیعی از ذی‌نفعان را دربر می‌گیرد. برخلاف تفاسیر متعدد در زمینه اهداف پایداری اجتماعی، به نظر می‌رسد درباره پایداری توافقی میان اندیشمندان وجود دارد؛ بر این مبنا، پایداری اجتماعی مجموعه‌ای از موضوعات اساسی شامل سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی، سرمایه انسانی (Asefa & Frostell, 2007: 20)، ظرفیت اجتماعی و تمرکز بر نیازهای بیشتر مانند دسترسی به محصولات و خدمات لازم (Mani & et all, 2014: 65) و مستلزم پیش‌شرط‌های اجتماعی برای مدیریت خردمندانه زیستی - بیوفیزیکی از طریق توسعه اقتصادی است (Wallance & et all, 2011: 178). در این راستا باید توجه داشته باشیم که یکی از نگرانی‌های اجتماعی محرک توسعه پایدار (گزارش برانلند) این است که فقط هنگام برآوردن نیازهای اساسی به نگرانی‌های زیست‌محیطی - بیوفیزیکی به صورت فعالانه رسیدگی می‌شود.

پایداری اقتصادی به طور گسترده‌ای به بهره‌وری سیستم‌های اقتصادی (نهادهای، سیاست‌ها و قواعد عملکردی) با تأکید بر پیشرفت اجتماعی عادلانه و توجه به عنصر تداوم اشاره دارد (Asefa & Frostell, 2007: 45). فرآیند توسعه به گونه‌ای انجام می‌شود که نظارت و کنترل لازم بر منابع اعمال و برای نسل‌های آینده حفظ شود (دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۹۵: ۱۹۳)؛ از این رو پایداری روستایی نیازمند سرمایه اجتماعی به منزله مجموعه‌ای از ویژگی‌های سازمان اجتماعی مانند ارزش‌ها، هنجارها، شبکه‌ها و اعتماد است. با توجه به اینکه ریشه‌های سرمایه اجتماعی با قرن‌ها تکامل فرهنگی در خون آدمیان حل شده است (پیران، ۱۳۹۲: ۸۲)، نیازمند بسترها و سازوکارهای تازه‌ای با عنوان حکمروایی خوب روستایی هستیم؛ زیرا حکمروایی خوب بر توانایی سیستم‌های اجتماعی به منظور تعامل بین افراد و دولت (عظیمی آکلی، ۱۳۹۰: ۷۸) و نیز مدیریت امور عمومی براساس حاکمیت قانون، دستگاه‌های قضایی کارآمد و عادلانه، شفافیت و پاسخگویی در فرآیند حکومت‌داری می‌افزاید (ابراهیم‌زاده و اسدیان، ۱۳۹۲: ۲۰). در واقع اساس حکمروایی مبتنی بر روابط بین و درون نیروهای حکومتی و غیرحکومتی و نوعی تعامل بین قوانین رسمی و غیررسمی است که حوزه عمومی را تنظیم می‌کند؛ بر این اساس دولت به منظور گرفتن تصمیمات با کنشگران اقتصادی و اجتماعی تعامل برقرار می‌کند (پیری، ۵۸: ۱۳۹۳) و مردم از طریق آن، منافع خود را در نظر می‌گیرند و به وظایف و تعهدات خود نیز آگاهی می‌یابند؛ در نتیجه اختلافاتشان تعدیل و برطرف می‌شود (مکینی و موذن، ۱۰۵: ۱۳۹۴).

حکمروایی خوب محلی، نگرشی نو است که ضمن نظری بودن، عملی نیز بوده و به منظور برون‌رفت از تنگناها و چالش‌ها و گذار از نظام متمرکز به غیرمتمرکز، تحقق آن ضروری است (شریف‌زادگان و شمس کوشکی، ۲۷۶: ۱۳۹۳)؛ بنابراین امروزه به نظر می‌رسد بیش از هر چیزی نیازمند فرآیند تصمیم‌گیری در سطح عمومی (McCall & Dunn, 2012, 83) با تأکید بر اصولی همچون شفافیت، پاسخگویی، مشارکت‌محوری در بخش عمومی

است تا زمینه برای همکاری و کنش متقابل فراهم و در بلندمدت موجب افزایش کارایی سرمایه اجتماعی همسو با تحقق فرآیند پایداری شود (Griffin, 2010: 284).

رnr سرمایه فرهنگی را مجموعه نمادها، عادت‌واره‌ها، منش‌ها، شیوه‌های زبانی، مدارک تحصیلی و آموزشی، ذوق و سلیقه‌ها و شیوه‌های زندگی تعریف می‌کند که به طور غیررسمی بین افراد معمول و شایع است. کالینز سرمایه فرهنگی را شامل منابعی چون مکالمات ازپیش‌اندوخته در حافظه، شیوه زبانی، انواع خاص دانش و مهارت، حق ویژه تصمیم‌گیری و حق دریافت احترام می‌داند؛ بنابراین سرمایه فرهنگی دربرگیرنده تمایلات پایدار فرد است که در خلال اجتماعی‌شدن در وی ایجاد و درونی شده است.

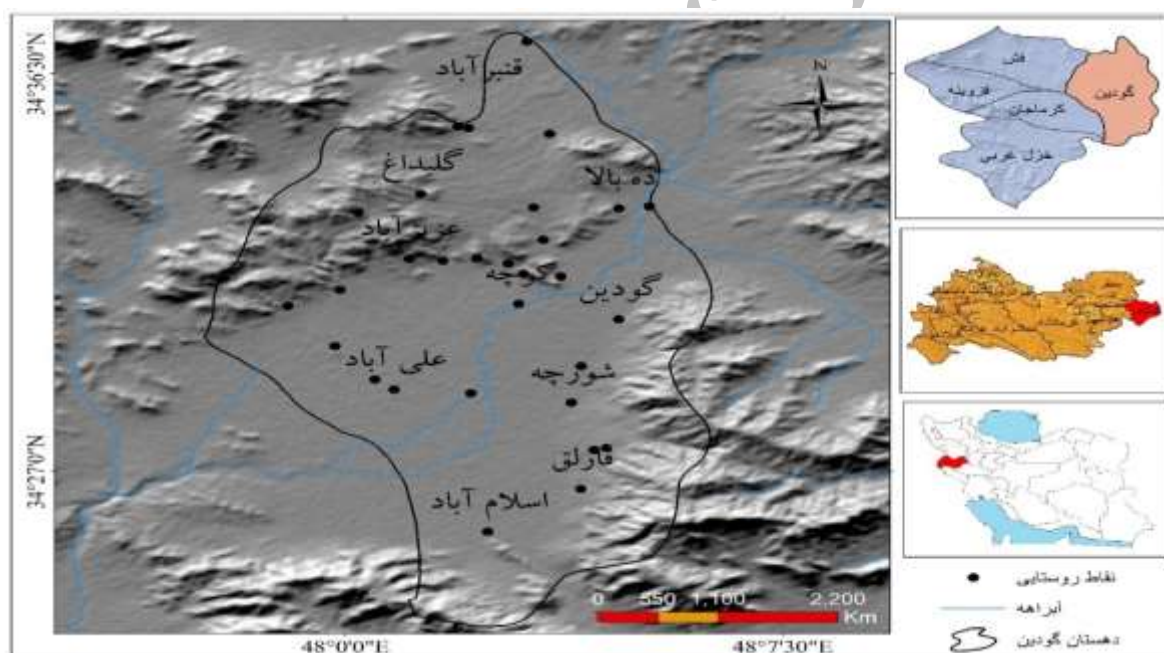
شکل - ۱: الگوی مفهومی پژوهش

فرضیات پژوهش

- ۱- سرمایه اجتماعی بر حکمروایی خوب روستایی در روستاهای بررسی شده تأثیر مثبتی دارد.
- ۲- حکمروایی خوب بر پایداری اجتماعی - اقتصادی تأثیر مستقیم دارد.
- ۳- سرمایه اجتماعی بر پایداری اجتماعی - اقتصادی تأثیر مستقیم دارد.
- ۴- سرمایه اجتماعی غیرمستقیم با حکمروایی خوب بر پایداری اجتماعی - اقتصادی تأثیر مثبتی دارد.
- ۵- سرمایه فرهنگی اثر حکمروایی خوب روستایی را بر پایداری اجتماعی - اقتصادی تعدیل می‌کند.

منطقه پژوهشی

شهرستان کنگاور از توابع استان کرمانشاه است که از شمال به اسدآباد، از مشرق به تویسرکان، از مغرب به صحنه، از جنوب غربی به هرسین و از جنوب به نهاوند منتهی می‌شود (نقشه ۱). در واقع کنگاور، آخرین بخش شرقی استان کرمانشاه است که از سه طرف توسط استان همدان احاطه شده (تقی پور، ۱۳۷۴: ۱) و مشتمل بر ۱۷ روستاست که در مجموع ۹۳۰۰ نفر جمعیت را براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ در خود جای داده‌اند.

نقشه ۱: منطقه پژوهشی

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر اجرا پیمایشی، از نظر معیار زمان مقطعی، از نظر ماهیت کاربردی و از نظر وسعت پهنانگر است. جامعه آماری پژوهش، روستاییان دهستان گودین (با جمعیت ۹۳۰۰ نفر) شهرستان کنگاور است. حجم نمونه با بهره‌گیری از فرمول کوکران، ۲۴۰ نفر برآورد و به علت هزینه زیاد، تعداد زیاد روستاها (۱۷ روستا) و وسعت زیاد منطقه پژوهشی از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شده است. ابتدا پرسش‌نامه به صورت

پیش‌آزمون بین ۴۰ نفر از روستاییان دهستان توزیع شد و پس از احراز اعتبار و روایی آن در مراحل مقدماتی پژوهش، برای گردآوری داده‌های مورد نیاز در مرحله نهایی به کار رفت. پرسش‌نامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، متغیر مستقل، میانجی، وابسته و تعدیل‌گر را سنجیده است.

- متغیر وابسته پژوهش که سرمایه اجتماعی است، ۵ مؤلفه (اعتماد، مشارکت، امنیت، انسجام و آگاهی) دارد که با بهره‌گیری از ۲۰ گویه سنجیده شد.

- متغیر میانجی، پژوهش حکمروایی خوب روستایی است. این متغیر ۸ مؤلفه (قانونمداری، مشارکت، پاسخگویی، اثربخشی، عدالت، شفافیت، مسئولیت و اجماع‌پذیری) دارد که با ۳۰ گویه سنجیده شد.

- متغیر وابسته، پایداری اجتماعی اقتصادی است که با ۱۰ گویه و بهره‌گیری از طیف لیکرت سنجیده شد.

- متغیر تعدیل‌گر پژوهش سرمایه فرهنگی است که با بهره‌گیری از ۶ گویه (از جمله: میزان مطالعه کتاب و روزنامه، تماشای تلویزیون و...) سنجیده شد.

در این پژوهش برای تعیین پایایی مقیاس‌ها، روش آلفای کرونباخ و تنصیف و برای بررسی روایی آن‌ها نیز روش تحلیل عوامل تأییدی و هم‌بسته‌کردن با یک پرسش پژوهشگرساخته به کار رفته است.

جدول ۱- ضریب پایایی پرسش‌نامه

ضریب متغیر	آلفای کرونباخ
سرمایه اجتماعی	۰/۷۹
حکمروایی خوب	۰/۸۸
پایداری اقتصادی - اجتماعی	۰/۷۹
سرمایه فرهنگی	۰/۸۷

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های فردی پاسخگویان

در قسمت آمار توصیفی، توزیع فراوانی پاسخگویان براساس متغیرهای مختلف، همچون: جنس، وضعیت تأهل و میزان تحصیلات مشخص شده است. براساس داده‌های استخراج شده از پرسش‌نامه، از کل نمونه آماری که بیش از ۲۴۰ نفرند، ۱۰۰ نفر زن و ۱۴۰ نفر مرد هستند، ۸۴/۳ درصد پاسخگویان را افراد متأهل و ۱۵/۸ درصد پاسخگویان را افراد مجرد تشکیل می‌دهند، ۵۹ درصد پاسخگویان سیکل و دیپلم، ۱۵ درصد پاسخگویان فوق دیپلم و کارشناسی و ۲۶ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر دارند.

همبستگی بین متغیرها

در این بخش به منظور بررسی روابط بین متغیرهای پژوهش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. همان‌طور که در جدول (۲) مشخص است، ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و حکمروایی خوب روستایی، ۰/۳۵۰ و در سطح ۰/۰۳۵ از لحاظ آماری معنادار است. در نتیجه بین سرمایه اجتماعی و حکمروایی خوب روستایی همبستگی و رابطه مثبتی وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی - اجتماعی، ۰/۲۶۰ و در سطح ۰/۰۰۱ از لحاظ آماری معنادار است. در نتیجه بین سرمایه اجتماعی و پایداری اقتصادی - اجتماعی، رابطه معناداری وجود دارد. همچنین ضریب همبستگی پیرسون بین حکمروایی خوب روستایی و پایداری اقتصادی - اجتماعی، ۰/۲۷۰ و در سطح ۰/۰۲۷ از لحاظ آماری معنادار است. در نتیجه بین حکمروایی خوب روستایی و پایداری اقتصادی - اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

جدول - ۲: ماتریس ضرایب همبستگی متغیرها در الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر

متغیرهای پژوهش	سرمایه اجتماعی	حکمروایی خوب	پایداری اقتصادی - اجتماعی
سرمایه اجتماعی	۱	۰/۳۵*	۰/۲۶**
حکمروایی خوب		۱	۰/۲۷*
پایداری اقتصادی - اجتماعی			۱

$P < 0/01^{**}$ $P < 0/05^*$

الگویابی معادلات ساختاری (SEM)

پیش از بررسی ضرایب ساختاری، برازندگی الگوی اصلی بررسی شد. برازش الگوی اولیه براساس شاخص‌های برازندگی معرفی شده، ارزیابی شدند. مقادیر بعضی شاخص‌های برازندگی همچون مقدار مجذور کای (χ^2)، شاخص هنجار شده مجذور کای (χ^2/df)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، شاخص برازندگی هنجار شده (NFI)، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI)، شاخص برازندگی افزایشی (IFI)، شاخص توکر - لویس (TLI) و میانگین مجذورات خطای تقریب (RMSEA)، نشان دهنده برازش پذیرفته الگوی پیشنهادی با داده‌ها هستند. جدول (۳)، شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی را نشان می‌دهد.

جدول - ۳: شاخص‌های برازندگی الگوی پیشنهادی

شاخص	χ^2	df	χ^2/df	GFI	AGFI	IFI	TLI	CFI	NFI	RMSEA
الگوی پیشنهادی	۱۸۲/۸۱	۱۰۲	۱/۷۹	۰/۹۱	۰/۸۶	۰/۹۳	۰/۹۱	۰/۹۳	۰/۸۶	۰/۰۶۰

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های الگوی پیشنهادی

در این بخش، ابتدا به تشریح یافته‌های مربوط به مسیرهای مستقیم الگو می‌پردازیم و در ادامه، یافته‌های مربوط به مسیرهای غیرمستقیم (واسطه‌ای) بررسی خواهند شد.

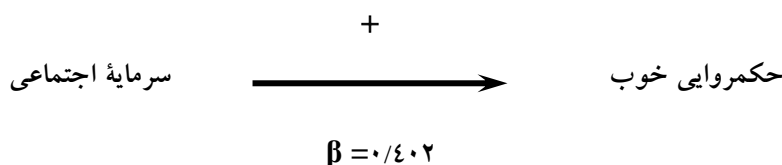
جدول - ۳: ضرایب استاندارد و سطح معناداری مسیرهای مستقیم در الگوی نهایی پژوهش حاضر

مسیر	ضریب اثر استاندارد (β)	سطح معناداری (p)
سرمایه اجتماعی ← حکمروایی خوب روستایی	۰/۴۰۲	۰/۰۰۰
حکمروایی خوب روستایی ← پایداری اجتماعی اقتصادی	۰/۳۵۰	۰/۰۰۵
سرمایه اجتماعی ← پایداری اجتماعی اقتصادی	۰/۳۰۰	۰/۰۰۰

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های مستقیم الگوی پیشنهادی

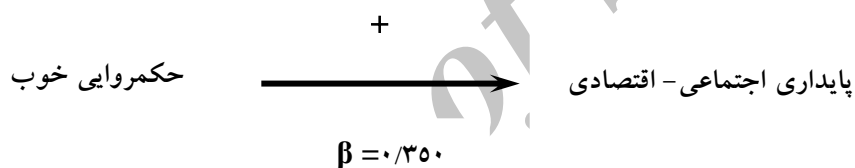
با توجه به مندرجات جدول، یافته‌های تک‌تک فرضیه‌های مستقیم بررسی و از میان ۳ فرضیه مستقیم در این پژوهش، ۳ فرضیه تأیید شدند.

۱. سرمایه اجتماعی بر حکمروایی خوب اثر مثبت مستقیم دارد.

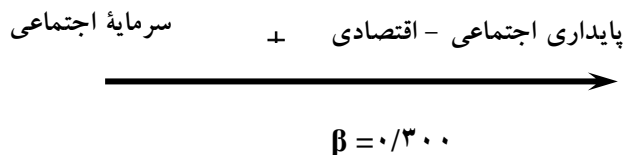
در این پژوهش، یافته‌ها حاکی از تأیید فرضیه ۱ است. مطابق با مندرجات موجود در جدول (۴) ضریب مسیر سرمایه اجتماعی به حکمروایی خوب روستایی، مثبت و معنادار است. ($p=0/00$, $\beta=0/402$).

۲. حکمروایی خوب بر پایداری اجتماعی - اقتصادی اثر مثبت مستقیم دارد.

مطابق با اطلاعات موجود در جدول (۴)، ضریب مسیر حکمروایی خوب روستایی به پایداری اجتماعی - اقتصادی، مثبت و معنادار است ($p=0/005$, $\beta=0/350$). این یافته، فرضیه ۲ را تأیید می‌کند.

۳. سرمایه اجتماعی بر پایداری اجتماعی - اقتصادی اثر مثبت مستقیم دارد.

با توجه به نتایج موجود در جدول (۴)، ضریب مسیر سرمایه اجتماعی به پایداری اجتماعی - اقتصادی، مثبت و معنادار به دست آمد ($p=0/000$, $\beta=0/300$).

۴. سرمایه اجتماعی از طریق حکمروایی خوب روستایی، اثر مثبت غیرمستقیم بر پایداری اجتماعی - اقتصادی دارد.

همان‌گونه که پیش‌تر گفته شد، برای بررسی مسیرهای غیرمستقیم از روش بوت‌استرپ استفاده شد. نتایج بوت‌استرپ درباره فرضیه ۵ در جدول دیده می‌شود.

جدول- ۵: نتایج بوت‌استرپ درباره اثر سرمایه اجتماعی با حکمروایی خوب روستایی بر پایداری اجتماعی - اقتصادی در الگوی پیشنهادی پژوهش

اثر غیرمستقیم	حد زیاد	حد کم	معناداری
۰/۰۸۹	۰/۱۵۷	۰/۰۲۹	۰/۰۲۱

۵. سرمایه فرهنگی رابطه حکمروایی خوب روستایی را با پایداری اجتماعی - اقتصادی تعدیل می‌کند.

جدول- ۶: نتایج تحلیل رگرسیون سلسله‌مراتبی حکمروایی خوب روستایی و پایداری اجتماعی - اقتصادی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌گری سرمایه فرهنگی

پایداری اقتصادی - اجتماعی					متغیر ملاک
ΔR	R^2	گام سوم	گام دوم	گام اول	مراحل پیش‌بین
۰/۰۴۱	۰/۱۲	$\beta = -۰/۰۰۲$	$\beta = ۰/۳۳^{***}$	$\beta = ۰/۳۴^{***}$	حکمروایی خوب روستایی
۰/۰۴۹	۰/۱۶	$\beta = ۰/۱۴^*$	$\beta = ۰/۱۷^{**}$	-	سرمایه فرهنگی
	۰/۲۰	$\beta = ۰/۴۰^{**}$	-	-	حکمروایی * سرمایه فرهنگی

$P < ۰/۰۱^{**}$ $P < ۰/۰۵^*$

به منظور آزمون فرضیه پژوهش از رگرسیون چندمتغیره به شیوه سلسله‌مراتبی استفاده شد. بنابراین در مرحله اول متغیر حکمروایی خوب روستایی که بر پایداری اجتماعی - اقتصادی مؤثر بود به منزله متغیرهای کنترل در نظر گرفته شد. در مرحله دوم مقادیر رگرسیونی متغیر سرمایه فرهنگی نیز به عنوان متغیرهای پیش بین محاسبه شد. همچنین متغیرهای پایداری نیز به منزله متغیر ملاک در نظر گرفته شد. نتایج این تحلیل‌ها در جدول (۶) دیده می‌شود.

در پیش‌بینی پایداری اقتصادی - اجتماعی، رگرسیون سلسله‌مراتبی نشان داد اثر مرحله اول (حکمروایی خوب روستایی) معنادار بود. در مرحله دوم با اضافه شدن سرمایه فرهنگی که یکی از خرده‌متغیرهای پیش‌بینی اصلی بود، توان پیش‌بینی ۱۴ درصد افزایش یافت. در نهایت این دو متغیر، ۲۰ درصد تغییرات پایداری اقتصادی - اجتماعی را پیش‌بینی می‌کنند.

مندرجات جدول (۶) نشان می‌دهد تعامل حکمروایی خوب روستایی و سرمایه فرهنگی، واریانس تبیین شده متغیر ملاک را ورای اثر هر دوی آنها افزایش داده است. ضریب رگرسیونی مربوط به این متغیر نشان می‌دهد این افزایش به لحاظ آماری معنادار است؛ بنابراین این فرضیه نیز تأیید می‌شود.

نتیجه‌گیری

بررسی تجارب در عرصه مدیریت محلی، حاکی است حفظ تعادل بین نیازهای اجتماعی، اقتصادی و محیطی نسل حاضر و آینده با توسعه انسانی پایدار، تغییر پارادایمی را در اداره امور ایجاد کرده است. این تغییر پارادایم به

ورود مفاهیمی مانند مشارکت، جامعه مدنی، شفافیت، پاسخگویی در کنار کارآمدی و اثربخشی حکومت محلی انجامیده و حکمروایی خوب را به عنوان پیش شرطی برای توسعه پایدار معرفی کرده است؛ به این دلیل که انسان‌ها در ارتباط با یکدیگر، پدیده‌ای را به نام جامعه شکل می‌دهند. در واقع آن‌ها با یکدیگر یک محیط انسانی را با تمامی ساخت‌های روان‌شناختی و اجتماعی - فرهنگی به وجود می‌آورند؛ از این رو تطور جوامع انسانی مستلزم تراکم و پیچیدگی روابط و تعاملات اجتماعی و به بیان دیگر شبکه‌ای شدن آنهاست. در این راستا سرمایه اجتماعی شامل هنجارهای اعتماد و تعاملات اجتماعی پایدار شکل گرفته درون شبکه‌های اجتماعی اهمیت می‌یابد. از این رو در زمینه سرمایه اجتماعی، حکمروایی و پایداری اقتصادی - اجتماعی مطالعات دقیقی انجام گرفته است؛ همچون سنجش عوامل مؤثر بر حکمروایی روستایی، دکتر دربان آستانه و همکاران، ۱۳۸۹، حکمروایی خوب راهبردی برای کاهش فقر روستایی، دکتر خانی و همکاران، ۱۳۹۰، نقش مدیریت در پایداری اقتصادی - اجتماعی، محمدرضا صمیمی، ۱۳۸۹ یا مطالعات بسیار دیگر. در این پژوهش مطلوبیت الگوی طراحی شده در منطقه پژوهشی و نیز رابطه سرمایه اجتماعی با متغیرهایی همچون حکمروایی و پایداری اقتصادی - اجتماعی بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان داد سرمایه اجتماعی به منزله متغیر بستر ساز و ظرفیت ساز درباره حکمروایی مؤثر و به صورت غیرمستقیم در پایداری محیط تأثیر دارد و در این میان حکمروایی، تأثیر مستقیمی در پایداری نواحی روستایی بر جای می‌گذارد.

سرمایه اجتماعی به منزله ویژگی فردی، ظرفیت افراد را برای فعالیت و مشارکت مؤثر در فعالیت‌ها براساس شناخت متقابل در یک فضای اجتماعی و حفاظت از طریق مبادلات نمادی و مادی (بورديو) را به منظور دستیابی به اهداف افزایش می‌دهد و به منزله محرک مشارکت در جامعه نقش آفرینی می‌کند. متقابلاً مشارکت ایجادشده در این فرآیند به مثابه کانالی عمل می‌کند که دسترسی به عرصه‌های کلان‌تر تصمیم‌گیری را فراهم می‌سازد و در این صورت است که میزان رابطه و تعامل مردم با دولت (نهادهای مدیریتی از بالاترین تا پایین‌ترین سمت) بیشتر می‌شود. به بیان دیگر، شکاف بین مردم و نظام مدیریتی از این طریق کاهش می‌یابد و همین، عامل مهمی در تکوین کنش جمعی به منزله باشکوه‌ترین پیامد جامعه مدنی است که با تقویت آن، پاسخگویی نظام مدیریت به جامعه محلی الزام بیشتری می‌یابد.

از سوی دیگر سرمایه اجتماعی به منزله یک مشخصه اجتماعی، کیفیت شبکه‌ها و روابط افراد را برای همکاری و کنش جمعی فراهم می‌سازد (پاتنام)؛ بر این اساس سرمایه اجتماعی بر پایه اعتماد زیاد بین شخصی و به همان میزان ارزشمندی اعتماد نهادهای عمومی و سیاسی است که قواعد حقوقی را ایجاد و زمینه رعایت آن‌ها را فراهم می‌کنند و همه مبادلات و تعاملات را شفاف و ایمن می‌سازند؛ زیرا پایداری جوامع در روابط و تعاملات اجتماعی و به بیانی دیگر شبکه‌ای شدن آنهاست و چنین حجم تعاملاتی، بدون وجود اعتماد امکان‌پذیر نیست که خمیرمایه‌ای برای شکل‌گیری و دوام روابط اجتماعی در مقیاس‌های خرد، میانی و کلان است. بر این اساس می‌توان گفت در جامعه بررسی شده سرمایه اجتماعی، بستر ساز الزامات حکمروایی محلی است؛ به این دلیل که افراد جامعه به دنبال شکل‌گیری سرمایه اجتماعی (به ویژه اعتماد) و پیچیدگی‌های جامعه مدرن، توانایی انجام همه کارها را به صورت

شخصی و بدون برنامه ندارند. در صورت نهادینه شدن سرمایه اجتماعی، سیستم مدیریتی (محلی) به دلیل نیاز جامعه محلی از توانایی بیشتری برای حل مشکلات مردم برخوردار می‌شود.

با توجه به مطالب گفته شده، در صورت تقویت سرمایه اجتماعی، جامعه، مسئولیت‌پذیر و متعهد پرورش می‌یابد که این خود موجب شکل‌گیری تعامل پایدار با نهادهای مدیریتی می‌شود. اولین پیامد مطلوب این رابطه (مردم با مدیران و بالعکس)، پاسخگویی و شفاف‌سازی مدیران اجرایی در جامعه است؛ در این صورت مردم خود را صاحب جامعه و بدهکار به نظام مدیریت می‌بینند و متقابلاً نظام مدیریتی موجود را پاسخگو در برابر فعالیت‌ها و عملکردها می‌دانند که خود موجب مشروعیت و مقبولیت نهادهای مدیریتی در بین مردم می‌شود.

از سوی دیگر نتایج پژوهش نشان می‌دهد سرمایه فرهنگی جوامع روستایی نیز به منزله متغیر تعدیل‌گر، نقش مؤثری در افزایش پایداری با توجه به متغیرهای اصلی پژوهش ایفا می‌کند؛ بنابراین با توجه به نتایج پژوهش، هرچه میزان سرمایه فرهنگی جامعه روستایی افزایش یابد، کارایی و اثربخشی سرمایه اجتماعی و سیاست‌های حکمروایی خوب نیز ارتقا خواهد یافت.

منابع

- ۱- کلمن، جیمز، (۱۳۷۷)، بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه منوچهر صبوری، نی، چاپ اول، تهران.
- ۲- اختر محقق، مهدی (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی، انتشارات اختر محقق، چاپ اول.
- ۳- ادریسی، افسانه؛ رحمانی خلیلی، احسان و حسینی امین، سیده نرگس، (۱۳۹۱)، سرمایه فرهنگی خانواده و ذائقه فراغتی دانشجویان با رویکرد نظری بوردیو (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه تهران)، جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، شماره ۵.
- ۴- اژدری‌فر، فاطمه و احمدوند، مصطفی، (۱۳۹۰)، واکاوی عملکرد شوراهای اسلامی در مسیر توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سمیرم)، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۳.
- ۵- افراخته، حسن؛ عزیزی، اصغر و مهرعلی تبار فیروزجانی، مرتضی، (۱۳۹۳)، نقش سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی دهستان چهاردانگه، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۴، شماره ۳۴.
- ۶- امیدی، علی، (۱۳۹۲)، امنیت و توسعه پایدار و تقویت قانونمند حکومت‌های محلی در ایران، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۸، شماره ۴.
- ۷- توکلی، جعفر، (۱۳۹۳)، سنجش پایداری اجتماعی - اقتصادی سکونتگاههای روستایی دهستان‌های خاوه شمالی و جنوبی، استان لرستان، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۴، شماره ۳۲.
- ۸- زنگنه، یعقوب؛ حسین‌آبادی، سعید؛ روشندل، تکتم و نبی‌پور، رضا، (۱۳۹۳)، تأثیر تعلق مکانی و سرمایه اجتماعی بر بهسازی مشارکتی محلات قدیمی؛ نمونه: محله سرده سبزووار، پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ۵، شماره ۱۹.

- ۹- شایان، حمید؛ حسین زاده، سیدرضا و خسروبیگی، رضا، (۱۳۹۰)، **ارزیابی پایداری توسعه روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان کمیجان، فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۲۴.**
- ۱۰- عامری سیاهویی، حمیدرضا؛ رستم گورانی، ابراهیم و بیرانوندزاده، مریم، (۱۳۹۰)، **سنجش درجه پایداری و توسعه روستایی در بخش شهاب شهرستان قشم، فصلنامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۳، شماره ۴.**
- ۱۱- عظیمی آملی، جلال، (۱۳۹۰)، **تحلیل حکمروایی خوب در پایداری روستاها (مورد مطالعه: روستاهای استان مازندران)**، رساله دکتری، استاد راهنما رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- ۱۲- علی‌الحسابی، مهران؛ حسینی، سیدباقر و نسبی، فاطمه، (۱۳۹۰)، **بررسی توسعه پایدار از دیدگاه اقتصادی و محیطی با تمرکز بر جایگاه مسکن (نمونه موردی: مسکن بافت قدیم شهر بوشهر)**، مجله اقتصاد و توسعه منطقه‌ای، سال ۱، شماره ۱.
- ۱۳- عیوضلو، داوود، (۱۳۹۱)، **بررسی نقش سرمایه اجتماعی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری (مورد مطالعه: منطقه ۹ شهرداری تهران)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: احمدپور، احمد، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.
- ۱۴- غفاری، غلامرضا و رضانی، حسین، (۱۳۸۸)، **سرمایه اجتماعی، انتشارات کویر.**
- ۱۵- فرجی راد، عبدالرضا و سیدنصیری، سیده‌زاله، (۱۳۸۹)، **رویکردهای تحلیلی در توسعه پایدار گردشگری شهری، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال ۷، شماره ۲۵.**
- ۱۶- کماسی، حسین و حسینی، سید علی، (۱۳۹۳)، **تبیین رابطه بین عملکرد مدیریت شهری و سرمایه اجتماعی شهروندان (مطالعه موردی: محله ولیعصر شمالی)**، برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، سال ۴، شماره ۳.
- ۱۷- مطیعی لنگرودی، سیدحسن و شمسایی، ابراهیم، (۱۳۸۸)، **توسعه و کشاورزی پایدار (از دیدگاه اقتصاد روستایی)**، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۸- ملکان، احمد، (۱۳۹۱)، **تحلیل تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر توسعه روستایی (نمونه: دهستان گودین، شهرستان کنگاور)**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: داورخانی، فضیله، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.
- ۱۹- نجفی، سید محمدباقر؛ مؤمنی، فرشاد؛ فتح‌اللهی، جمال و موسوی، مهدیه، (۱۳۹۲)، **سرمایه اجتماعی و چگونگی نقش آفرینی آن در تحقق اقتصاد دانش‌محور، فصلنامه برنامه‌ریزی و بودجه، سال ۱۸، شماره ۳.**
- ۲۰- نوری‌پور، مهدی و شاوولی، منصور، (۱۳۹۰)، **ارزیابی معیارهای پایداری روستایی شهرستان دنا براساس فرآیند ارتباطات: کاربرد تحلیل سلسله‌مراتبی، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۱.**
- ۲۱- نیکزاد، قمر، (۱۳۹۳)، **بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی معلمان جزیره کیش، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: نرگسیان، عباس، دانشگاه تهران، پردیس کیش.**

- ۲۲- هاشمی، نیلوفر، (۱۳۸۹)، نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۳، شماره ۳.
- 23- Abbas, M. Y., & Bajunid, A. F. I. (2015). Asia Pacific International Conference on Environment-behaviour Studies. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 1-7.
- 24- Assefa, G & Frostell B, (2007). "Social sustainability and social acceptance in technology assessment: A case study of energy technologies", *Journal of echnology in Society*, 29, 63-78.
- 25- Brooks.K; Nafukho.F.M (2006), "Human resource development, social capital, emotional intelligence", *Journal of European industrial trainin*, 30(2).
- 26- Di Vincenzo, F., & Mascia, D. (2012). Social capital in project-based organizations: Its role, structure, and impact on project performance. *International Journal of Project Management*, 30(1), 5-14.
- 27- Dinga, E. (2014). Social capital and social justice. *Procedia Economics and Finance*, 8, 246-253.
- 28- Gutiérrez, N. L., Hilborn, R., & Defeo, O. (2011). Leadership, social capital and incentives promote successful fisheries. *Nature*, 470(7334), 386.
- 29- Hamdan, H., Yusof, F., & Marzukhi, M. A. (2014). Social capital and quality of life in urban neighborhoods high density housing. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 153, 169-179.- Ignacio Castro, Francisco J. Acedo, Araceli Picón-Berjoyo(2014), Social capital configuration and the contingent value of the cross-national diversity: A multi-group analysis, *Revista Europea de Dirección y Economía de la Empresa* 24
- 30- Iluțiu-Varvara, D. A., Mârza, C. M., Sas-Boca, I. M., & Ceclan, V. A. (2015). The assessment and reduction of carbon oxides emissions at electric arc furnaces—essential factors for sustainable development. *Procedia Technology*, 19, 402-409.
- 31- Prayitno, G., Matsushima, K., Jeong, H., & Kobayashi, K. (2014). Social capital and migration in rural area development. *Procedia Environmental Sciences*, 20, 543-552.
- 32- Rosenfeld, R., Baumer, E. P., & Messner, S. F. (2001). Social capital and homicide. *Social Forces*, 80(1), 283-310.
- 33- Spellerberg, A. (2001). *Framework for the measurement of social capital in New Zealand*. Wellington: Statistics New Zealand.
- 34- Ellison, N. B., Steinfield, C., & Lampe, C. (2011). Connection strategies: Social capital implications of Facebook-enabled communication practices. *New media & society*, 13(6), 873-892.
- 35-Mckenzie, s(2004), Social Sustainability: Toward Some Definition, Hawake Research Institute, University of South Australia, Working Paper Series, No 27 available on.
- 36- paunescu, Carmen & Bedea, Mihaela Raluca(2014),Examining the Social capital content and structure in the pre-start up Planning, *procedia Economics and Finance* 15.
- 37- Sirbu, Roxana-Mihaela, Popescu, Anca-Diana, Borca, Cristina, & Draghici, Anca (2014), 8th International Conference Interdisciplinarity in Engineering INTER-ENG, 9-10October, Tirgu-Mures, Romania.